

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадку змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників.

Зміст зазначеної норми свідчить, що нею передбачено декілька самостійних підстав для розірвання з ініціативи власника трудового договору з працівником, як-то: ліквідація; реорганізація; банкрутство; перепрофілювання підприємства, установи, організації; скорочення чисельності працівників; скорочення штату працівників.

При цьому вживані в цій нормі поняття «ліквідація», «реорганізація», «перепрофілювання», «банкрутство», «скорочення чисельності або штату працівників» стосуються саме підприємств, установ, організацій як юридичних осіб, а не їх структурних підрозділів.

Визначення юридичної особи, поняття ліквідації юридичної особи та порядок її ліквідації містяться в статтях 80, 104, 110, 111 ЦК, статтях 62–66, 79–92 ГК, статтях 1–22 Закону України «Про господарські товариства».

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис. Підприємство може складатися з виробничих або функціональних структурних підрозділів (виробництв, відділень, цехів, управлінь, бюро, служб тощо) та створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи.

Філії та представництва, як і інші структурні підрозділи підприємства, установи, організації, не мають статусу юридичних осіб і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством (ст. 95 ЦК, ч. 4 ст. 64 ГК).

За таких обставин підставою для розірвання з працівником трудового договору у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи, організації згідно з п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП може бути ліквідація саме підприємства, установи, організації як юридичної особи.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 21 листопада 2012 р.*

(в и т я г)

У вересні 2011 р. Н.О.П. звернувся до суду з позовом до Котовського районного управління Головного управління Міністерства надзвичайних ситуацій України в Одеській області про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Посилався на те, що з 11 червня 1986 р. він працював на різних посадах у пожежній охороні Любашівського району Одеської області, а з 16 березня 2004 р. — на посаді начальника караулу професійної пожежної частини № 14 (ППЧ-14) Любашівського районного відділу Котовського районного управління Головного управління Міністерства надзвичайних ситуацій України в Одеській області (Любашівський РВ Котовського РУ ГУ МНС України в Одеській області). Наказом Котовського РУ ГУ МНС України в Одеській області від 09 вересня 2011 р. № 206 його звільнено з роботи за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП у зв'язку з ліквідацією ППЧ-14.

Позивач зазначав, що ППЧ-14 була підрозділом Любашівського РВ МНС України в Одеській області, який є структурним підрозділом Котовського РУ ГУ МНС України в Одеській області, яке не ліквідовано як юридичну особу, тому, уточнивши позовні вимоги, просив суд поновити його на посаді начальника караулу 34-ї державної пожежної частини Любашівського РВ ГУ МНС України в Одеській області, стягнути з відповідача середній заробіток за час вимушеного прогулу та 3 тис. грн на відшкодування моральної шкоди.

Рішенням Любашівського районного суду Одеської області від 10 лютого 2012 р. позов Н.О.П. задоволено. Поновлено позивача на роботі на посаді начальника караулу 34-ї державної пожежної частини Любашівського РВ ГУ МНС України в Одеській області. Стягнуто з Котовського районного управління ГУ МНС України в Одеській області на користь Н.О.П. середній заробіток за час вимушеного прогулу в розмірі 13 278,70 грн та 1 тис. грн на відшкодування моральної шкоди, 321,90 грн судового збору — на користь держави. Допущено негайне виконання рішення в частині поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за один місяць.

Рішенням Апеляційного суду Одеської області від 28 травня 2012 р. рішення суду першої інстанції скасовано, ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову Н.О.П. відмовлено.

У касаційній скарзі Н.О.П. просив скасувати рішення апеляційного суду, посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального й процесуального права, та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ, заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 324 ЦПК підставами для касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову Н.О.П., суд першої інстанції виходив із того, що ліквідацію ППЧ-14 не можна розцінювати як ліквідацію юридичної особи та підставу для звільнення працівника за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП, оскільки відбулась лише зміна її назви на 34-ту державну пожежну частину.

Такі висновки суду першої інстанції є правильними, відповідають матеріалам справи й вимогам закону.

Скасовуючи рішення районного суду та відмовляючи у задоволенні позову Н.О.П., апеляційний суд виходив із того, що звільнення позивача відбулось з дотриманням вимог трудового законодавства, підстави для поновлення його на роботі у 34-й державній пожежній частині відсутні, оскільки відбулась ліквідація підприємства.

Проте погодитись із таким висновком апеляційного суду не можна.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що з 11 червня 1986 р. Н.О.П. працював на різних посадах у пожежній охороні Любашівського району Одеської області, а з 16 березня 2004 р. — на посаді начальника караулу ППЧ-14 Любашівського РВ Котовського РУ ГУ МНС України в Одеській області. Наказом Котовського РУ ГУ МНС України в Одеській області від 09 вересня 2011 р. № 206 його звільнено з роботи за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП у зв'язку з ліквідацією ППЧ-14.

Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадку змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників.

Зміст зазначеної норми свідчить, що нею передбачено декілька самостійних підстав для розірвання з ініціативи власника трудового договору з працівником, як-то: ліквідація; реорганізація; банкрутство; перепрофілювання підприємства, установи, організації; скорочення чисельності працівників; скорочення штату працівників.

При цьому вживані в цій нормі поняття «ліквідація», «реорганізація», «перепрофілювання», «банкрутство», «скорочення чисельності або штату працівників» стосуються саме підприємств, установ, організацій як юридичних осіб, а не їх структурних підрозділів.

Визначення юридичної особи, поняття ліквідації юридичної особи та порядок її ліквідації містяться в статтях 80, 104, 110, 111 ЦК, статтях 62–66, 79–92 ГК, статтях 1–22 Закону України «Про господарські товариства».

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис. Підприємство може складатися з виробничих або функціональних структурних підрозділів (виробництв, відділень, цехів, управлінь, бюро, служб тощо) та створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи.

Філії та представництва, як і інші структурні підрозділи підприємства, установи, організації, не мають статусу юридичних осіб і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством (ст. 95 ЦК, ч. 4 ст. 64 ГК).

За таких обставин підставою для розірвання з працівником трудового договору у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи, організації згідно з п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП може бути ліквідація саме підприємства, установи, організації як юридичної особи.

Ґрунтуючись на аналізі змісту норм статей 104, 105, 110 ЦК, ліквідація є такою формою припинення юридичної особи за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами у передбачених ними випадках, у результаті якої вона припиняє свою діяльність без правонаступництва, тобто без переходу прав та обов'язків до інших осіб.

Відповідно до ч. 2 ст. 104 ЦК юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.

Ліквідація ж структурного підрозділу юридичної особи зі створенням чи без створення іншого структурного підрозділу не є ліквідацією або реорганізацією юридичної особи, а свідчить лише про зміну внутрішньої (організаційної) структури юридичної особи. На відміну від ліквідації чи реорганізації юридичної особи, ця обставина може бути підставою для звільнення працівників цього структурного підрозділу згідно з п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП лише з підстав скорочення чисельності або штату працівників у зв'язку з такими змінами за умови дотримання власником вимог ч. 2 ст. 40, статей 42, 43, 492 КЗпП.

Отже, судом встановлено, що ППЧ-14 була підрозділом Любашівського РВ МНС України в Одеській області, що є структурним підрозділом Котовського РУ ГУ МНС України в Одеській області, яке є юридичною особою, тому суд першої інстанції дійшов правильного висновку про незаконність звільнення Н.О.П. на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП у зв'язку з ліквідацією ППЧ-14, оскільки саму юридичну особу не ліквідовано, а ліквідовано її структурну одиницю.

Таким чином, ліквідацію ППЧ-14 не можна розцінювати як ліквідацію юридичної особи та підставу для звільнення позивача.

Ураховуючи викладене, апеляційний суд, неправильно застосувавши норми матеріального права, безпідставно скасував рішення суду першої інстанції, ухвалене згідно із законом.

Відповідно до ст. 339 ЦПК, установивши, що апеляційним судом було скасовано судове рішення, ухвалене згідно із законом, суд касаційної інстанції скасовує судове рішення суду апеляційної інстанції і залишає в силі судове рішення суду першої інстанції.

Керуючись статтями 336, 339 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ касаційну скаргу Н.О.П. задовольнила. Рішення Апеляційного суду Одеської області від 28 травня 2012 р. скасувала, рішення Любашівського районного суду Одеської області від 10 лютого 2012 р. залишила в силі. Ухвала оскарженню не підлягає.

За правилами ч. 1 ст. 1 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» суть приватизації державного житлового фонду полягає у відчуженні на користь громадян України, тобто у їх власність квартир (будинків), кімнат у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів, та належних до них господарських споруд і допоміжних приміщень (підвалів, сараїв тощо) цього фонду. Допоміжні приміщення відповідно до ч. 2 ст. 10 зазначеного Закону стають об'єктами права спільної власності співвласників будинку одночасно з приватизацією квартир, що засвідчується свідоцтвом про право власності на квартиру.

Водночас у законодавстві розділено поняття допоміжного приміщення та нежилого приміщення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» допоміжні приміщення багатоквартирного будинку — приміщення, призначені для забезпечення експлуатації будинку та побутового обслуговування мешканців будинку (сходові клітини, вестибюлі, перехідні шлюзи, позаквартирні коридори, колясочні, кладові, сміттекамери, горища, підвали, шахти і машинні відділення ліфтів, вентиляційні камери та інші технічні приміщення). Нежиле приміщення — це приміщення, яке належить до житлового комплексу, але не відноситься до житлового фонду і є самостійним об'єктом цивільно-правових відносин.

За ст. 4 Житлового кодексу України до житлового фонду не входять нежилі приміщення у жилих будинках, призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру.

Вимоги ч. 2 ст. 10 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» та ст. 382 ЦК до таких приміщень не застосовуються.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 28 листопада 2012 р.*

(в и т я г)

У листопаді 2008 р. перший заступник прокурора м. Запоріжжя звернувся до суду із позовом в інтересах Т.Є.С. та У.Т.М., які є власниками квар-

тир у будинку № 17 у м. Запоріжжі, до виконавчого комітету Запорізької міської ради, треті особи – об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «Гармонія-17», М.О.А., М.С.І., Т.Н.І., про визнання незаконним та скасування рішення виконавчого комітету від 30 жовтня 2003 р. «Про оформлення права комунальної власності на об'єкти нерухомості» в частині п. 5 додатка, згідно з яким до об'єктів комунальної власності включено приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84) загальною площею 367,5 кв. м в будинку № 17 у м. Запоріжжі, та визнання незаконним і скасування виданого на його підставі виконавчим комітетом Запорізької міської ради свідоцтва від 13 листопада 2003 р. про право власності на нерухоме майно – нежитлове приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84) у цьому будинку.

В обґрунтування позовних вимог прокурор зазначав, що 21 вересня 2004 р. між управлінням у справах приватизації Запорізької міської ради та ПП М.О.А. був укладений договір купівлі-продажу зазначеного приміщення. Враховуючи надані у Законі України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», Правилах утримання жилих будинків та прибудинкових територій, затверджених 17 травня 2005 р., та Державних будівельних нормах України «Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення ДБН В.2.2-15-2005», затверджених наказом Держбуду України № 80 від 18 травня 2005 р., визначення терміна «допоміжні приміщення», який є тотожним терміну «підсобні приміщення», приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84) є допоміжним. Враховуючи зазначене, прокурор просив задовольнити позов, оскільки згадане приміщення мало бути безоплатно передано у спільну власність громадян одночасно з приватизацією ними квартир.

Ухвалою Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23 листопада 2009 р. до участі у справі як співвідповідача залучено Запорізьку міську раду.

Ухвалою суду від 12 серпня 2009 р. як третіх осіб до участі у справі залучено Т.Н.І. та М.С.І.

Рішенням Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 30 червня 2011 р. позов першого заступника прокурора м. Запоріжжя в інтересах Т.Є.С. та У.Т.М. задоволено.

Визнано незаконним та скасовано рішення виконавчого комітету Запорізької міської ради від 30 жовтня 2003 р. № 349/5 «Про оформлення права комунальної власності на об'єкти нерухомості» в частині п. 5 додатка до рішення.

Визнано незаконним та скасовано свідоцтво про право власності на нерухоме майно серії САА № 091938, видане 13 листопада 2003 р. виконавчим комітетом Запорізької міської ради на нежиле приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84).

Рішенням Апеляційного суду Запорізької області від 03 листопада 2011 р. апеляційну скаргу М.О.А. задоволено, рішення суду першої інстанції скасова-

но та ухвалено нове рішення, яким в задоволенні позовних вимог першого заступника прокурора м. Запоріжжя в інтересах Т.Є.С. та У.Т.М. відмовлено.

У касаційних скаргах У.Т.М., ОСББ «Гармонія-17» та заступник прокурора м. Запоріжжя в інтересах Т.Є.С. просили скасувати рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі рішення суду першої інстанції, мотивуючи свої вимоги порушенням апеляційним судом норм процесуального права та неправильним застосуванням норм матеріального права.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ вважає, що касаційна скарга не підлягає задоволенню на таких підставах.

Відповідно до вимог ст. 335 ЦПК під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що Т.Є.С. є власником квартири № 73 в будинку № 17 на підставі свідоцтва, виданого Запорізьким металургійним комбінатом «Запоріжсталь» 18 березня 1994 р., а позивач У.Т.М. є власником 1/2 частини квартири № 53 за зазначеною адресою на підставі свідоцтва про право власності, виданого Орджонікідзевською районною адміністрацією Запорізької міської ради 02 серпня 2005 р.

Згідно з листом бюро технічної інвентаризації від 04 березня 2010 р. право власності на будинок № 17 у м. Запоріжжі зареєстровано за територіальною громадою м. Запоріжжя в особі Запорізької міської ради на підставі рішення виконавчого комітету Запорізької міської ради від 22 липня 1999 р.

30 жовтня 2003 р. виконавчим комітетом Запорізької міської ради прийнято рішення «Про оформлення права комунальної власності на об'єкти нерухомості». В додатку до цього рішення визначено перелік об'єктів, що підлягають оформленню в комунальну власність. До п. 5 додатка до рішення включено приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84) загальною площею 367,5 кв. м в будинку № 17 у м. Запоріжжі.

На підставі зазначеного рішення 13 листопада 2003 р. виконавчим комітетом Запорізької міської ради оформлено свідоцтво про право власності на нерухоме майно — нежитлове приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84).

Задовольняючи позовні вимоги першого заступника прокурора м. Запоріжжя в інтересах Т.Є.С. та У.Т.М., суд першої інстанції виходив з того, що спірне приміщення (літера А-5) підвалу № 64 (№ 84) є допоміжним, оскільки в зазначеному приміщенні підвалу знаходяться всі комунікації, необхідні для забезпечення експлуатації будинку і обслуговування мешканців, а саме: тепло-, водопостачання, каналізація тощо, а тому оспорюване рішення органу місцевого самоврядування, яким зазначене приміщення передавалось до

комунальної власності, порушувало права Т.Є.С. та У.Т.М. як власників приватизованих квартир, а отже, і як співвласників допоміжних приміщень будинку.

Скасовуючи зазначене рішення та ухвалюючи нове рішення про відмову в задоволенні позовних вимог, апеляційний суд вважав, що позивачами не надано достатніх доказів того, чи є спірні приміщення у підвалі та на першому поверсі будинку № 17 допоміжними та позивачами не доведено порушення оспорюваним рішенням виконавчого комітету Запорізької міської ради їх прав або інтересів, які б потребували судового захисту.

Судами встановлено, що право власності на будинок зареєстровано за територіальною громадою м. Запоріжжя в особі Запорізької міської ради на підставі рішення виконкому Запорізької міської ради від 22 липня 1999 р. Відповідно до акта приймання-передачі відомчого житлового фонду у комунальну власність від 09 лютого 2000 р. комісія встановила, що житловий будинок має вбудовані нежитлові приміщення. Зазначені нежитлові приміщення на першому поверсі площею 39 кв. м та 32 кв. м у підвалі з 1995 р. передавалися ВАТ «Запоріжсталь» в оренду на підставі договорів і використовувалися на умовах оренди ТОВ «Поиск» під аптеку та склад, з 20 березня 2001 р. орендувалися ПП М.О.А., а у період 1983–1985 років там розташовувалась бактеріологічна лабораторія Орджонікідзевської районної санепідемстанції.

Згідно з довідкою балансоутримувача будинку (КП «ПРЕЖО № 13») та актом обстеження технічного стану нежитлового підвального приміщення (літера А-5) у спірному приміщенні відсутні відсікаючі вентиля холодного та гарячого водопостачання, а знаходяться дублюючі вентиля на стояки опалення, які на експлуатацію будинку не впливають.

Відповідно до висновку судової будівельно-технічної експертизи від 11 серпня 2010 р. № 1330 спірні приміщення відносяться до нежилых приміщень.

За правилами ч. 1 ст. 1 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» суть приватизації державного житлового фонду полягає у відчуженні на користь громадян України, тобто у їх власність, квартир (будинків), кімнат у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів та належних до них господарських споруд і допоміжних приміщень (підвалів, сараїв тощо) цього фонду. Допоміжні приміщення відповідно до ч. 2 ст. 10 цього Закону стають об'єктами права спільної власності співвласників будинку одночасно з приватизацією квартир, що засвідчується свідоцтвом про право власності на квартиру.

Водночас у законодавстві розділено поняття допоміжного приміщення та нежилого приміщення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» допоміжні приміщення багатоквартирного будинку

ку — приміщення, призначені для забезпечення експлуатації будинку та побутового обслуговування мешканців будинку (сходові клітини, вестибюлі, перехідні шлюзи, позаквартирні коридори, колясочні, кладові, сміттекамери, горища, підвали, шахти і машинні відділення ліфтів, вентиляційні камери та інші технічні приміщення). Нежиле приміщення — це приміщення, яке належить до житлового комплексу, але не відноситься до житлового фонду і є самостійним об'єктом цивільно-правових відносин.

За ст. 4 Житлового кодексу України до житлового фонду не входять нежилі приміщення у жилих будинках, призначені для торговельних, побутових та інших потреб непромислового характеру. Вимоги ч. 2 ст. 10 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» та ст. 382 ЦК, на які посилається позивач, до таких приміщень не застосовуються.

Відповідно до ст. 60 ЦПК кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених ЦПК. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі.

Згідно зі ст. 212 ЦПК суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жоден доказ не має для суду наперед встановленого значення. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Результати оцінки доказів суд відображає в рішенні, в якому наводяться мотиви їх прийняття чи відмови у прийнятті.

Оцінивши досліджені в судовому засіданні докази в їх сукупності, суд апеляційної інстанції обґрунтовано відмовив у задоволенні позову, оскільки позивачі не надали належних та допустимих доказів того, що спірні приміщення на момент приватизації використовувались як допоміжні та що без доступу до цих приміщень балансоутримувач не мав технічної можливості експлуатувати та обслуговувати будинок в цілому.

Статтею 337 ЦПК визначено, що суд касаційної інстанції відхиляє касаційну скаргу, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Докази та обставини, на які посилаються заявники в касаційних скаргах, були предметом дослідження судами першої та апеляційної інстанцій та додаткового правового аналізу не потребують, оскільки при їх дослідженні та встановленні судами були дотримані норми матеріального і процесуального права.

Наведені в скарзі доводи не відносяться до тих підстав, з якими процесуальне законодавство пов'язує можливість прийняття рішення щодо скасування або зміни оскаржуваного судового рішення.

Встановлено, й про це свідчать матеріали справи, що оскаржуване рішення суду апеляційної інстанції ухвалено з додержанням норм матері-

ального та процесуального права, доводи касаційної скарги про неправильне застосування норм матеріального права і порушення норм процесуального права безпідставні.

Керуючись статтями 336, 337 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ касаційні скарги відхилила. Рішення Апеляційного суду Запорізької області від 03 листопада 2011 р. залишила без змін.

Відповідно до статей 1233, 1235 ЦК заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин.

Згідно зі ст. 1243 ЦК подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

Відповідно до статей 202, 1233, 1243 ЦК заповіт подружжя є односторонньою угодою (дією однієї сторони, яка представлена двома особами), в якій не передбачено жодних умов і зобов'язань для спадкодавців за їх життя, і може мати негативний наслідок лише після смерті спадкодавців для інших осіб у вигляді позбавлення права на спадщину, а не для заповідача.

За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту (ч. 3 ст. 1243 ЦК).

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 16 січня 2013 р.*

(в и т я г)

У липні 2011 р. Ч.О.С. звернувся до суду з позовом до Л.Г.К., приватного нотаріуса Харківського міського нотаріального округу А.Л.А. про визнання заповіту подружжя недійсним.

Обґрунтовував свої вимоги тим, що 21 листопада 2008 р. він дізнався про заповіт подружжя, укладений 03 березня 2006 р., згідно з яким він зі своєю дружиною заповідали Л.Г.К. квартиру у м. Харкові, яка належала їм на праві спільної сумісної власності. Вважав, що заповіт укладено з ініціативи його племінниці К.З.К., рідної сестри Л.Г.К. На момент укладення правочину він був інвалідом 1 групи, був похилого віку. Його дружина була тяжко хворою і після інсульту була прикута до ліжка. Він не мав намірів позбавляти себе права на належну йому частку в спільній власності та права на зміну заповіту.

Рішенням Держинського районного суду м. Харкова від 12 червня 2012 р. в задоволенні позову Ч.О.С. відмовлено.

Рішенням Апеляційного суду Харківської області від 11 жовтня 2012 р. рішення Держинського районного суду м. Харкова від 12 червня 2012 р. скасовано, ухвалено нове, яким позовні вимоги задоволено, визнано недійсним заповіт подружжя, укладений 03 березня 2006 р. між Ч.О.С., Ч.В.І. та Л.Г.К., посвідчений приватним нотаріусом Харківського міського нотаріального округу А.Л.А.

У касаційній скарзі Л.Г.К., посилаючись на порушення норм процесуального права та неправильне застосування судом норм матеріального права, просить скасувати рішення апеляційного суду, залишити в силі рішення суду першої інстанції як помилково скасоване апеляційним судом.

Дослідивши матеріали цивільної справи, перевіrivши доводи касаційної скарги та заперечень на неї, колегія суддів доходить висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Згідно з ч. 2 ст. 324 ЦПК підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального чи порушення норм процесуального права.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції зазначав, що позивач не довів підстави свого позову щодо помилки при укладенні правочину. Крім того, звернув увагу на те, що позивач вже звертався до суду про визнання заповіту недійсним, але зазначав інші підстави.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та задовольняючи позовні вимоги Ч.О.С., суд апеляційної інстанції виходив з того, що, укладаючи заповіт, подружжя помилялося у його сутності, оскільки на час складання були людьми хворими та похилого віку.

Такі висновки суду апеляційної інстанції зроблені помилково.

Як встановлено судами та не спростовується матеріалами справи, 03 березня 2006 р. між Ч.О.С., Ч.В.І та Л.Г.К. укладено заповіт подружжя, згідно з яким позивач зі своєю дружиною заповідали останній квартиру, яка належала їм на праві спільної сумісної власності. Дружина позивача померла 20 серпня 2008 р., 16 січня 2009 р. позивач одружився з С.О.Ф., тому вважав заповіт недійсним.

Відповідно до статей 1233, 1235 ЦК заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього із цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин.

Згідно зі ст. 1243 ЦК подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

Відповідно до статей 202, 1233, 1243 ЦК заповіт подружжя є односторонньою угодою (дією однієї сторони, яка представлена двома особами), в

якій не передбачено жодних умов і зобов'язань для спадкодавців за їх життя, і може мати негативний наслідок лише після смерті спадкодавців для інших осіб у вигляді позбавлення права на спадщину, а не для заповідача.

За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту згідно з ч. 3 ст. 1243 ЦК.

Судом першої інстанції правильно було встановлено та підтверджено поясненнями сторін, що позивач був присутній під час вчинення нотаріальної дії, усвідомлював значення своїх дій, був обізнаний про наслідки такого правочину, в заповіті роз'яснено вимоги цивільного законодавства, що підтверджується підписами подружжя в оспорюваному заповіті.

Про насильницькі дії сторонніх осіб щодо примусового підписання оспорюваного заповіту судами не встановлено.

Скасовуючи рішення першої інстанції, суд апеляційної інстанції обмежився лише переліком захворювань позивача, вказівкою на його похилий вік, інвалідність та помилку у сутності укладеного заповіту, тобто необізнаність стосовно суті заповіту.

З огляду на зазначене, судові рішення апеляційного суду не може вважатися законним і обґрунтованим та відповідно до положень ст. 339 ЦПК підлягає скасуванню із залишенням в силі судового рішення суду першої інстанції.

Керуючись статтями 336, 339 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ касаційну скаргу Л.Г.К. задовольнила. Рішення Апеляційного суду Харківської області від 11 жовтня 2012 р. скасувала, залишила в силі рішення Держинського районного суду м. Харкова від 12 червня 2012 р.

Згідно з положенням ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» пенсія науковому (науково-педагогічному) працівнику при досягненні пенсійного віку: чоловікам — за наявності стажу роботи не менше 25 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 20 років; жінкам — за наявності стажу роботи не менше 20 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 15 років.

При виході на пенсію з посади наукового (науково-педагогічного) працівника відповідно до цього Закону науковому (науково-педагогічному) працівнику виплачується грошова допомога в розмірі шести місячних посадових окладів (ставок) з урахуванням надбавок і доплат за наявності стажу роботи на посадах, зазначених у Переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу

на пенсію відповідно до цієї статті, затвердженому Кабінетом Міністрів України, не менше 12,5 років для чоловіків та 10 років для жінок.

Згідно зі змістом зазначених норм грошова допомога у розмірі шести місячних посадових окладів науковому працівнику виплачується лише при виході на пенсію з посади наукового працівника.

З огляду на те, що на час звільнення особі вже було призначено пенсію відповідно до цього Закону, підстав для застосування ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» при вирішенні позову про виплату грошової допомоги при виході на пенсію немає.

*Рішення колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 16 січня 2013 р.*

(в и т я г)

У липні 2012 р. Б.О.І. звернувся до суду з позовом до Дніпропетровського державного аграрного університету про виплату грошової допомоги при виході на пенсію.

Позивач посилався на те, що він з 10 січня 1976 р. працював у Дніпропетровському державному аграрному університеті на посаді старшого наукового співробітника, а з 18 липня 1994 р. і по день звільнення — на посаді завідувача кафедри хімії. Після виходу на пенсію 15 квітня 2010 р. позивач продовжував працювати за контрактом на посаді завідувача кафедри хімії, але передбачену ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» допомогу при виході на пенсію відповідач позивачу не виплатив. З лютого 2011 р. позивача було відсторонено від виконання обов'язків завідувача кафедри хімії, а 22 березня 2012 р. було звільнено з роботи на підставі пунктів 2, 3 ст. 41 КЗпП.

Враховуючи зазначене, позивач просив стягнути з відповідача на його користь допомогу при виході на пенсію з посади науково-педагогічного працівника у розмірі 33 132 грн.

Рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 15 серпня 2012 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Дніпропетровської області від 23 жовтня 2012 р., позов задоволено. Стягнуто з Дніпропетровського державного аграрного університету на користь Б.О.І. допомогу при виході на пенсію з посади науково-педагогічного працівника відповідно до ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» у розмірі 33 132 грн. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

У касаційній скарзі Дніпропетровський державний аграрний університет, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати судові рішення та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Обговоривши доводи касаційної скарги, перевіривши матеріали справи, колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню.

Відповідно до вимог ст. 213 ЦПК рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Згідно з вимогами ст. 214 ЦПК під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Судові рішення не відповідають зазначеним вимогам.

Судами встановлено, що з 10 січня 1976 р. позивач працював у Дніпропетровському державному аграрному університеті на посаді старшого наукового співробітника, а з 18 липня 1994 р. і по день звільнення, 15 квітня 2010 р., — на посаді завідувача кафедри хімії.

25 грудня 1997 р. позивачу було присвоєно вчене звання професора кафедри хімії. Після виходу на пенсію 15 квітня 2010 р. позивач з 17 квітня 2010 р. продовжував працювати за контрактом на посаді завідувача кафедри хімії, але передбачену ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» допомогу при виході на пенсію відповідач позивачу не виплатив.

З лютою 2011 р. позивача було відсторонено від виконання обов'язків завідувача кафедри хімії, а 22 березня 2012 р. на підставі § 2 наказу № 592 ректора Дніпропетровського державного аграрного університету позивача було звільнено з роботи на підставі п. 2 та п. 3 ст. 41 КЗпП у зв'язку з втратою довіри та вчиненням аморального проступку.

15 травня 2012 р. та 28 травня 2012 р. позивач направив відповідачу заяви з проханням виплатити вищезазначену допомогу, однак на ці заяви позивач одержав відповідь за № 46-11-868 від 14 червня 2012 р. про те, що без роз'яснень організацій вищого рівня виплата такої допомоги неможлива.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, керувався тим, що позивач мав право на отримання грошової допомоги, оскільки виходом на пенсію з посади науково-педагогічного працівника відповідно до ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» є день звернення за призначенням йому пенсії відповідно до вимог цієї статті Закону.

Проте з такими висновками судів погодитись не можна.

Згідно з положенням ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» пенсія науковому (науково-педагогічному) працівнику призначається при досягненні пенсійного віку: чоловікам — за наявності

стажу роботи не менше 25 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 20 років; жінкам – за наявності стажу роботи не менше 20 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 15 років.

При виході на пенсію з посади наукового (науково-педагогічного) працівника відповідно до цього Закону науковому (науково-педагогічному) працівнику виплачується грошова допомога в розмірі шести місячних посадових окладів (ставок) з урахуванням надбавок і доплат за наявності стажу роботи на посадах, зазначених у Переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до цієї статті, затвердженому Кабінетом Міністрів України, не менше 12,5 років для чоловіків та 10 років для жінок.

За змістом зазначених норм грошова допомога у розмірі шести місячних посадових окладів науковому працівнику виплачується тільки при виході на пенсію з посади наукового працівника.

З огляду на те, що на час звільнення у березні 2012 р. Б.О.І. вже була призначена пенсія відповідно до Закону, суд не мав підстав застосовувати ст. 24 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» для задоволення позовних вимог.

За таких обставин позовні вимоги задоволенню не підлягали, однак суд першої інстанції не взяв до уваги вимоги Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та ухвалив рішення, яке його порушує, а суд апеляційної інстанції помилково погодився з таким рішенням.

Враховуючи, що фактичні обставини встановлені судами правильно, проте неправильно застосовані норми матеріального права, судова колегія вважає за необхідне скасувати судові рішення і ухвалити нове рішення про відмову у задоволенні позовних вимог Б.О.І.

Керуючись статтями 336, 341 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ касаційну скаргу Дніпропетровського державного аграрного університету задовольнила. Рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 15 серпня 2012 р. та ухвалу Апеляційного суду Дніпропетровської області від 23 жовтня 2012 р. скасувала. У задоволенні позовних вимог Б.О.І. до Дніпропетровського державного аграрного університету про виплату грошової допомоги при виході на пенсію відмовила.

Як визначено в ст. 993 ЦК та ст. 27 Закону України «Про страхування», до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, у межах фактичних витрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за завдані збитки.

Відповідно до ч. 1 ст. 1191 ЦК особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом.

Право регресу — це право зворотної вимоги, що виникає у страховика (регредієнта) до винної особи (регресату) на тій основі, що страховик попередньо провів виконання за страховим зобов'язанням, виплативши страхове відшкодування страхувальникові, тобто право регресу виникає з моменту сплати за третю особу.

Частиною 6 ст. 261 ЦК визначено, що за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.

*Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах
Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 30 січня 2013 р.*

(в и т я г)

У березні 2012 р. ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» звернулося до суду із позовом до Г.М.М., ТОВ «Страхова компанія «Кредо» про відшкодування майнової шкоди, завданої в результаті дорожньо-транспортної пригоди.

В обґрунтування позову ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» зазначало, що 06 листопада 2008 р. у м. Дніпропетровську сталася дорожньо-транспортна пригода за участю автомобіля Dacia Logan, що належить К.В.В., під його ж керуванням та автомобіля ВАЗ 2110 під керуванням Г.М.М.

У результаті ДТП був пошкоджений автомобіль К.В.В.

Постановою Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу від 26 листопада 2008 р. винним у скоєнні ДТП було визнано Г.М.М.

Цивільно-правову відповідальність Г.М.М. на момент ДТП було застраховано в ТДВ «СК «Кредо» за полісом обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Автомобіль К.В.В. також було застраховано на підставі договору добровільного страхування наземного транспорту, укладеного з ЗАТ СК «ВУСО».

Відповідно до рахунка-фактури від 12 січня 2009 р. розмір майнового збитку, заподіяного К.В.В., становив 2 600 грн, про що було складено страховий акт від 13 березня 2009 р. № 1666-02.

Згідно з платіжним дорученням № 3934 зазначену суму було сплачено у повному обсязі в рахунок погашення кредиту та нарахованих відсотків.

ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» зазначало, що у ЗАТ СК «ВУСО» виникло право вимоги до Г.М.М., до ТДВ «СК «Кредо» — щодо відшкодування спричинених збитків у межах фактичних затрат.

Згідно з договором відступлення права вимоги від 23 грудня 2009 р. ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» набуло належне ЗАТ СК «ВУСО» право вимоги.

Посилаючись на викладене, позивач просив суд стягнути солідарно з відповідачів на його користь суму завданої майнової шкоди у порядку регресу у розмірі 2 345 грн.

Рішенням Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 27 червня 2012 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Дніпропетровської області від 06 листопада 2012 р., у задоволенні позову відмовлено.

У касаційній скарзі ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» просив скасувати ухвалені у справі судові рішення, посилаючись на порушення судами норм матеріального і процесуального права, та ухвалити нове рішення про задоволення позову.

Касаційна скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

Статтею 213 ЦПК передбачено, що рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Відповідно до ст. 214 ЦПК під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Зазначеним вимогам ухвалені у справі судові рішення не відповідають.

Судами встановлено, що 06 листопада 2008 р. у м. Дніпропетровську сталася ДТП за участю автомобіля Dacia Logan, що належить К.В.В., під його ж керуванням та автомобіля ВАЗ 2110 під керуванням Г.М.М.

У результаті ДТП обидва автомобілі отримали механічні пошкодження.

Постановою Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу від 26 листопада 2008 р. винним у скоєнні ДТП було визнано Г.М.М. та притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 124 КУпАП.

Автомобіль К.В.В. був застрахований у ЗАТ СК «ВУСО» на підставі договору добровільного страхування наземного транспорту від 25 жовтня 2007 р.

12 листопада 2008 р. ЗАТ СК «ВУСО» складено акт огляду автомобіля Dacia Logan, яким встановлено пошкодження заднього бампера автомобіля.

Відповідно до рахунка-фактури від 12 січня 2009 р. вартість відновлювального ремонту пошкодженого автомобіля Dacia Logan становила 2 600 грн.

13 березня 2009 р. ЗАТ СК «ВУСО» виплатило потерпілому К.В.В. страхове відшкодування.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив із того, що між сторонами виникли правовідносини не у порядку регресу, а у порядку суброгації, а тому, звертаючись 07 березня 2012 р. до суду із позовом, позивач пропустив строк позовної давності, оскільки страховий випадок мав місце 06 листопада 2008 р.

Проте погодитися з таким висновком не можна.

Відповідно до ст. 979 ЦК за договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору.

Судом встановлено, що у зв'язку з настанням страхового випадку 13 березня 2009 р. ЗАТ СК «ВУСО» провело страхову виплату у розмірі 2 600 грн.

23 грудня 2009 р. між ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» та ЗАТ СК «ВУСО» укладено договір відступлення права вимоги, яке виникло у останнього на підставі ст. 27 Закону України «Про страхування», у зв'язку з виплатами страхових відшкодувань за договорами добровільного страхування наземного транспорту до осіб, відповідальних за заподіяні збитки.

Як визначено в ст. 993 ЦК та ст. 27 Закону України «Про страхування», до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, у межах фактичних витрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за завдані збитки.

Відповідно до ч. 1 ст. 1191 ЦК особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом.

Суди помилково виходили з того, що до страховика переходить право суброгації, оскільки при суброгації до страховика переходить право, що вже виникло (з моменту заподіяння шкоди) у страхувальника. Право регресу — це право зворотної вимоги, що виникає у страховика (регредієнта) до винної особи (регресату) на тій основі, що страховик попередньо провів виконання за страховим зобов'язанням, виплативши страхове відшкодування страхувальникові, тобто право регресу виникає з моменту сплати за третю особу.

Частиною 6 ст. 261 ЦК визначено, що за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.

Повне виконання основного зобов'язання було здійснено 13 березня 2009 р., ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» звернулося до суду 07 березня 2012 р., тобто в установленій ч. 6 ст. 261 ЦК строк.

Така позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 28 серпня 2012 р. у справі за № 3-37гс12.

Відповідно до ч. 1 ст. 360-7 ЦПК рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України.

За таких обставин ухвала апеляційного суду згідно з ч. 2 ст. 338 ЦПК підлягає скасуванню, а справа — передачі на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Керуючись статтями 336, 338, 345 ЦПК, колегія суддів судової палати у цивільних справах ВССУ касаційну скаргу ПАТ «Інвестиційно-фінансовий консалтинг» задовольнила частково. Ухвалу Апеляційного суду Дніпропетровської області від 06 листопада 2012 р. скасувала, справу передала на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.